

lád ellen. A családot tehát kikezdi az ellene való elégedetlenség, valami pszichózis, ami belső ellenmondásként születik meg benne.

Zsolt Béla nem azért igényes elbeszélő, hogy az ügyet ezzel lezártnak tekintse. Bizonyítani akarja azt is, hogy nem olyan egyszerű dolog az, ha egy nő a maga testére spekulál. Angelának a dolog nem sikerül. Még csak rá sem hederitene ott, ahol ajánlkozik dolgozni. Erre mi marad más hátra, minthogy, ha eladni nem tudta magát, elajándékozza az ölelést dühből, dacból, semmiért: szerelemért.

A család egész építménye így recseg-ropog, meglazítja a kor minden betegségét. Az egymásrautaltság, az egymástól való függés, az eltartottság és a függetlenség hiánya. A régi merev tradíciók nem hajlékonyak és nem simulnak az elaggó korhoz: lassanként lejárnak azok a törvényszerűségek, amelyeket egy fejlődő és reményteljes világ hozott létre a hajdani ifjúságában.

Zsolt Béla nem a szerelmi háromszög kivénhedt problémáját feszegeti. Többet akar elmondani a házasság válságának bizonygatásánál. A dolgokat a házasság végső kifejléseinek keresi, ott, ahol a család már áll a maga teljes egészében, ahol mint szociális közösség egész távoli relációkat befogad a maga kereteibe. Az író a maga kutató és felfedező útján megvilágítja a családok szereplő tagjait és mikor őt útjában követjük, meglepődötten kell arra eszmélnünk, hogy ezen az ismert és mindnyájunk által megjárt tájon az író biztos szeme mennyi új felismerést tár elénk. Zsolt Béla felfedez a család forrongó kohójában egy ősi feszítőerőt. Aki az anyós-problémára gondol, téved. Zsolt bemutatja nekünk a — nagyapát. Konok, keserű és irigy vénembert, aki ~~híderként fekszik a~~ családi együttesen. A nagyapa többször feltűnik a különböző elbeszélésekben. Gedőék (*Polgári házasság*) kávéházban töltik el életüket, csak hogy megszabaduljanak az öregtől és ott várják, hogy végre valahára meghaljon. Kardoséknál is ott a nagyapa, követelőző zsarnok, önző patriarka, akinél a családi erkölcs már csak arra való, hogy ürügye alatt ifju szerelmeket zsaroljon. (*Nagyapa*). A civilizált társadalom lefékezett ösztönélete fölött háborog a családi elégedetlenség. Az ember szinte attól tart, a kannibál módszerek veszélye fenyeget: elevenen fogják megenni az öregeket. Világos hát, hogy új megoldásokra van szükség. — Zsolt Bélának igaza van.

Ujvári

László

SZÉLJEGYZETEK EGY SZLOVÁK REGÉNYHEZ. A szlovák prózaírásnak néhány hónappal ezelőtt új művelője adott magáról életjelt *Stroje sa pohly** (Megindultak a gépek) című regényével: *Jan Ponican*. Ponican, mint költőt már ismerjük. Egyéni hangú, szociális beállítottságú, harcos versei révén — a Prágában élő Laco Novomeskyvel együtt — a haladó szlovák költők élén áll. 1934-ben megjelent *Angara* című verskötetét nagy elismeréssel és örömmel fogadta a baloldali sajtó, de kedvező fogadtatásra talált a könyv jobboldalon is, ahol — bár bizonyos fentartásokkal — szintén a szlovák líra nyereségeként könyvelték el. Ponican nem méltatlanul éri az elismerés. Lirája a valóságot és az igazság utáni vágyat oly' elemi erővel fejezi ki, mint kevés szlovák költőé eddig. Ezért nagyon helyesen állapították meg róla (ép' e verskötettel kapcsolatban), hogy ami a szlovák irodalomban a prózában Jilemnicky, az a lírában Ponican.

De nézzük csak a regényt; helyesebben: elbeszélést, mert hisz' formailag alig nevezhető másnak. Ponican ugyanis a cselekményt úgyszólván

* Bibliotheka, Pozsony, 1935.

ván csak egy vonalon, göngyölit fel, holott a felvetett téma megkívánta volna a regény széttagolását.

Michal Hron, a maga erejéből milliommossá vált vidéki fatermelő szeretné egyetlen fiát, Tido Hront az élvezetek és züllés fertőjéből kiemelni. Tudja jól, hogy fia dorbézolásának és élvhajzásának a tétlenség az oka. Elhatározza, hogy fontos feladatot biz a fiára s reméli, hogy Tido az önálló és egész embert követelő, felelős munka sodrában megváltozik. Tido Hron Hulaván, egy isten háta mögötti faluban fűrésztelepet létesít és a közeli erdőben nagy mértékben megkezdí a fakitermelést. A falú lakói, akik eddig kizárólag földműveléssel és pásztorkodással foglalkoztak, most munkát kapnak a fűrésztelepen és a vasutépítésnél. Elszakadnak a földtől, új érdekek, célok és kérdések vetődnek fel előttük. Tido Hron kezdetben valóban csak a munkának él. De a nagy nekilendülés után kedve lelohad, nyugtalan vére kalandokba hajtja. Fialat paraszt-asszonyokat és lányokat kezd elcsábítani. Ez végzetessé válik számára. Katkát, egy özvegy ember lányát, magához édesgeti a villába. Katka otthagyja a legényt, aki, őt szereti, s Tidóhoz költözik. A dolog tragikusan végződik. Tido egy éjjel részegen egy bártáncosnővel jelenik meg a villában. Katka, aki naivul hitt, végső elkeseredésében egy szakadékba veti magát. Tidot pedig egy éjjel orvul meggyilkolják. A falu leszámol megrontójával, de a fűrésztelep tovább működik. A munkások lassan öntudatra ébrednek, kollektívszerződést kötnek (még Tido Hronnal) és azután később is egyre több szociális jogot vívnak ki maguknak.

Ez a regény meséje — dióhéjban. Amint látjuk, a cselekmény eléggé szokványos. A regény pedig valahogy egész felépítésében és elgondolásában elhibázott. Az akaratnélküli, élvhajászó, rengeteg emberi gyengeséggel felruházott Tido Hron képviseli itt a kihasználót, a nincstelen, de becsületes, dolgozóval szemben. Vajjon ideológiai avagy esztétikai szempontból felemelő-e az olyan küzdelem, mely emberileg (emberileg, mert hisz' társadalmilag úgylis ellenlábasai egymásnak!) egyenlőtlen és ellentétes vágású felek között folyik le. A regényben Tido Hronnak az a legnagyobb vétke, hogy falusi asszonyokat és lányokat csábít el. De a munkások öntudatosodási folyamatát nem gátolja meg és nem is nagyon törődik azzal. A fűrésztelepi munkások küzdelme tehát végeredményben nem is küzdelem. Felmerül a kérdés: ha hatásában vizsgáljuk a dolgot, vajjon van-e értéke az ilyen körülmények között szerzett győzelemnek?

Általában Ponican sokhelyütt ellirizálja, elidealizálja a témát. Nem a szenvedő és nyomorgó vidéket adja, hanem inkább ünnepi etnográfát, színes folklórt nyújt és itt-ott a XX. századba átmentett patriarchális élet derűs nyugalomát vázolja elének. Azt mondjuk: sokhelyütt, ami nem jelenti azt, hogy Ponican nem tesz kísérletet arra, hogy Szlovenszko igazi képét is bemutassa a maga meztelen valóságában. Ez néhol sikerül is neki. Kár, hogy néha a hangja pátoszba fullad és inkább agitációs szónoklattá válik, mint meggyőző beszéddé.

Természetesen vannak erényei is a könyvnek. Plasztikus emberábrázoló készség, pompás nyelvezet, józan elbeszélő hang és végeredményben mégiscsak a valóság megjelenítésére való törekvés az, amit Ponicannál értékként kell feljegyeznünk.

Tényként kell leszögezni, hogy a szlovák haladó regényírás egy-két év óta a társadalmi realizmus jegyében történik. Elég, ha csak Frano Králra, Peter Jilemnickyre és Ponicanra utalunk. Más a helyzet a cseheknél. Ott a lírát és prózát egyaránt a szürrealizmus uralja. Érdekes volna ennek okát tüzetesebben megvizsgálni és a társadalom- és irodalomkritika új kutatási módszerének segítségével megállapítani e két

különböző irányzat hatóerőit és indokait. Mindenesetre tény az, hogy a szlovenszói társadalmi valóság összehasonlíthatatlanul siralmasabb a történelmi országokban lévénél s valószínűleg ez ösztönzi a következetesen haladó szlovák írókat, hogy az életről reális formában adjanak számot írásaikban és ne burkolózzanak a valóságfelettség kódébe a kor égető kérdései előtt.

(Losonc)

Sándor László

FODOR JÓZSEF VERSEI.* Ha valamely nép arcát költői megnyilatkozásaiból akarjuk kihámozni, a versekben az élményanyag, a sorok formálása, az indulatok lobbanása, a gondolatok szárnyalása, a vers husa és vére alatt a költő körüli társadalmi csontozatra, valóság-alkatra bukkanunk. A legfrissebb magyar irodalom — Petőfi népies **Költő** örököszeit is beleszámítva, — **immár** kialakult idomú mű, amely, — ha némely alkotó-része látszólag túl is van a polgárság szolgálatán s zászlájára ép' a népet **irta** fel, — semmikép' sem haladja meg azt az osztályt, amelyben az **írók** maguk élnek. A népiesek, hirdessék bármennyire is népi rokonszenvüket, nem társadalmi cselekvésre hívó mondatokat sorolnak versbe vagy prózába, ahogyan azt Petőfi tette. Mindössze annyi történik, hogy polgári tudatukat visszafordítják a dunántuli zsellérházba vagy a Fekete Körös mellé és onnan tekintenek ki a világba. Fodor József ennek a nemzedéknek más alkotó költője. Tudatát nem tépte le a polgári valóság szövevényéről és így napjaink összefüggéseiből azokat a vonatkozásokat énekli, amelyek az ellentmondások malomkövei közt **örldöve**, már nem számíthatnak jelentős ígértű tatarozásokra, sikeres „reformokra”. Fodor máig érkezett költészete azt a széthulló, oszló osztályt idézi, amely tragikus erejű költőjét szükségszerűen önmagába fojtja. Ezzel az osztályzuhanással Fodor homéri küzdelmet folytat. Az elmulás elfúló költője **ő**, aki az utolsó szivdobbanásokat is teljes **öntudattal** vigyázza. Ezzel azután meg is haladja osztálytá lelkületét: nem önámító, a kiút-nélküliség nála tudatos, — távol áll a „reformok”-tól, — leszámol azzal az étellel, amely nem volt élet sem a szellem munkása, sem a nép számára. „Semmit sem várok!” — kiáltja, — „Mert mit adhatnak e téboly-ziláltan — **Vak kor** vak emberei az ócsárlott — **Költőnek**, mi üszkös sebei foltját — Keserűségét oldja?... — Tompulva: hallom bomladó koromnak zenéjét már” — **irja** másott — „**sátán** kezeknek karmában van a **föld**”, „kufárok, gyilkosok uralják”, határok gonosz **árka** mögül sunyitva **méri** egymást „az ellenség” s a „**vad** fajönzés durva lángot vet, **mint soha...** — a **tudománynak**, ki új sorsnak lehetne büszke apja, megdöbbenő csudái ölni lárnak... S míg kis gyilkosra Isten s ember **átok**-süvölt le és a törvény; nyugton ölhet a **nagy...** a milliók mezitlen — S éhesen rójják a földi utaknak kálváriáját.” Így, kuszáitan, szertezüllve, úgy ahogy van, látja Fodor József világát, amelyben él és amelynek zavarában természetesen egyetlen biztos pontra sem **talál, mit**, ha megragadna, önmagát menthetné át egy új világ derengésébe. Fodor Józsefen a kor-élmény ciklon-szerűen viharzik át és lelkének egyetlen szöglete sem **marad** feldúlhatlan. **Az** evezős nélküli részeg hajón bármerre néz, fejtetón áll minden. Unja a hajszát és lázasan már **csak** a megsemmisülést áhítja, amit minden vers, minden gondolatsor **mögött idéz**. Nincs szilárd **pont** se földön, sem a transcendentális világban, sem az ében: „...a tudat: bús ópium, semmi sem!... csüggedt játék lett a gondolat a csömört rejtő csillagok alatt.” Megveti a „szellemet”, mit az élet ellen fordít ez a világ. Kiábrándulásai-

• Utóhang. Fodor József versei. Budapest 1935. Fischer Ernő könyvnyomda.